

«Согласовано»

Педагогическим советом

Протокол №

«__» _____ 20__ г.

«Утверждено»

Директор «МБОУ УОСШ им.С.Ф.Маркова»

Никулина С.В.: _____ / _____ /

«__» _____ 20__ г.

**Оскуола иннинээҕи саастаах оҕолорго
норуот тылынан уус-уран айымньытын
билиһиннэрэр дьарык барыла.**

Толордо: Слепцова Л.Г.

Быһаары сурук

Саха оҕото кыра эрдэбиттэн төрөөбүт буоруттан силис тардан, норуотун тылын барба баайын, өбүгэ үтүө үгэһин чэхчы бааччы этигэр иңэринэн, амарах сүрэхин, мындыр өйүн, уран тарбаһын утумнаан, сахалыы куттаах-сүрдээх дьонуннаах киһи буола улаатара билинни кэм ирдэбилэ буолла.

Ол инниттэн саха оҕотун уһууһаан сааһыттан төрөөбүт норуотун үйэлэргэ муспут тылынан уус-уран баайын билиһиннэрэн, үөрэтэн, оҕо айылбаттан бэриллит ис кыаһын, дьобурун арыһан сайыннарар ордук көдүүстээх буолар. Бу төрөппүт уонна иитээччи сүрүн сорукутара буолар. Оҕо уһууһаанна үөрэнэ эрэ буолбакка, эт-хаан, өй-санаа уонна сизэр-майгы өттүнэн сайдыахтаах. Киһи төрөөбүт норуотун уус-уран айымньытын үөрэтиитэ киһи интеллектуальнай сайдыытыгар сүдү оруоллаах. Ол курдук саха таабырыннара, остуоруйалара толкуйдатар, урут болбомто уурбатабар өйүн хатыырын ситиһэллэр. Ону таһынан оҕо айылбаттан бэриллит өйүгэр оңорон көрөр, айар дьобурун сайыннаралларын таһынан, киһи быһыытынан итиллэн тахсарыгар эмиз сүрүн олугу уураллар.

Оҕону сахалыы иитии, сайыннары маннык сүрүн төрүттэргэ олобулар:

- Сизэр-майгы өттүнэн иитии норуот педагогикатын уонна философиятын үтүө өрүттэригэр тирэһирэр, аныгы кэм-кэрдии сайдыытыгар сөп түбэхэр.
- Киһи быһыытынан сайыннары (личностное развитие ребенка), оҕо чиэһин, дьонунун эмсэбэлэппэккэ иитии оҕо тус быраабыгар, көмүскэллээх буоларыгар олобулар.
- Оҕо төрөөбүт норуотун культуратыгар билиитин-көрүүтүн хааччыйыы киһи олорор сирин уратытыгар олобулар.

Саха фольклора түң былыргыттан киһи өйө-санаата сайдыытын түстүүргэ, дьобурун уһугуннарарга, айылгытын байытарга сүрүн суолталаах диэн сабадалааһынна олобуран бу дьарык барылын оңордум.

Үлэ сыала: Фольклорнай дьарык нөңүө уһууһаан саастаах оҕону ситимнээхтик саңардыы, айар, өйүгэр тутар, толкуйдуур дьобурдарын сайыннары. Сыалбын ситиһээри маннык сорукутары туруоруннум:

Үөрэтэр:

- Төрөөбүт норуотун культуратын, тылынан уус-уран айымньыларын үөрэтии;
- О5о5о тутта-хапта сылдыыи культуратын, сиэр-майгы кылаатын иңэрии;
- О5о тылын байыты, саңатын тупсары, ырааһырды;
- Уйул5атын уонна өйүн уһугуннары, айар хайысхатын туһаайы;
- Киэң эйгэ5э, дьон ортотугар тутта-хапта, саңара-иңэрэ сылдыыи сатабылларыгар үөрэтии;

Иитэр:

- Төрөөбүт дойдуга, норуот үйэлэргэ муспут тылынан уус-уран баайыгар тапталы иңэрии;
- Үтүө суобастаах, кырдыксыт, атын киһиэхэ бол5омтолоох о5ону иитии;
- Оскуола5а бэлэмнээх чобуо о5ону иитии;

Сайыннарар:

- О5о ис кыа5ын, айар дьобурун сайыннары;
- О5о кыра эрдэбиттэн бириэмэтин сөптөөхтүк аттарынар дьобурун сайыннары;
- Ситимнээхтик саңарар дьобурун сайыннары;

Күүтэр түмүгүм: Уһуйаан иитиллээччитэ сахалы тыны иңэринэр, сиэрдээх майгыланар, норуот уус-уран айымньытын дьон иннигэр кыбыстыбакка, толлубакка толорор, күннээ5и оло5ор туттар буолалларын ситиһии. Кыра саастан сахалы ыраастык, тупса5айдык саңарды. Научнай үлэнэн дьарыкка бастакы чинчийиилэри оңотторуу, араас таһымнаах кэнсиэрдэргэ, фестивалларга кытыннары.

Дьарык нэдиэлэ5э биирдэ оонһуу, айар мастарыскай, сыныйан үөрэтии көрүңнэринэн ытыллар. Үөрэх сылын устатыгар уонна сыл түмүгүнэн о5олор араас хабааннаах тэрээһиннэргэ кыттан, ылбыт сатабылларын, үөрүйэхтэрин көрдөрөллөр.

Дьарыкка туттуллар үөрэх маырыааллара

1. «Саха фольклора» Дь.: Саха сиринээ5и кинигэ издательствота 1986
2. «Бэчээттэнэ илик таабырыннар» Тарскай Г.С. Дь.: Бичик 2019
3. «Өс хоһоонноро, өс номохторо, сомо5о домохтор» Дь.: Бичик 2020
4. «Чабыр5ах азбука» П.Тобуруокап Дь.: Саха сиринээ5и кинигэ издательствота 1980
5. «Олоңхо абылаңа. Кыра о5о5о олоңхону ылыннарары» Ильинова Т.Л., Афанасьева М.А. Ньурба 2005
6. «Дьулуруйар Ньургун Боотур» кыра о5о5о олоңхо олуктара Ильинова Т.Л., Афанасьева М.А. Ньурба 2005
7. «Чөмчүүк саас» методической сурунаал 2006
8. «Саха бэргэн тыла-өһө» И.И.Стручкова Дь.: Бичик 2013
9. «О5ону олоңхолуурга үөрэтии» Н.П.Тимофеев Дь.: Бичик 2009

Программа ис хоһооно

Программа сэттэ олуктан турар. Норуот тылынан уус-уран айымньыларын саамай кыра кээмэйдээ5иттэн сабалаан уустугуран иһэр. Олук уустугуттан, кээмэйиттэн көрөн бэриллэр чааһа араастанар:

№	Тылынан уус-уран айымньы көрүнэ	Бэриллэр чааһа
1.	Өс хоһооно	4
2.	Таабырын	4
3.	Остуоруйа	6
4.	Чабыр5ах	6
5.	Норуот ырыалара	5
6.	Олоңхо	5
7.	Саха музыкальнай инструменнара	5

Дьарык күнүнэн аттарыллыыта

№	Дьарык тиэмэтэ	Дьарыкка ситиһиллэр сыал-сорук	Ытытлар күнэ
1.	Өс хоһооно – өбүгэ номо5о	Өс хоһоон иитэр суолтатын өйдөтүү. Куолаһы уларытан сөпкө этэр сатабылы иңэрии. Өйдүүр дьобуру сайыннарары	9.09
2.	Киһиэхэ сыһыаннаах өс хоһооннор		16.09
3.	Кыылга –көтөргө сыһыаннаах өс хоһооннор		23.09
4.	Хатылааһын. Оонньуу		30.09

5.	Таабырын – өй гимнастиката	Таабырын көрүң быһыытынан уратытын өйдөтүү. Тулуйан толкуйдаан таһаарар, айар дьобуру сайыннары	7.10
6.	Айылба эттиктэрин уратылары таабырыннарга хайдах киирбитин быһаары		14.10
7.	Кыыл-сүөл, үөн-көйүүр туһунан таабырыннар		21.10
8.	«Таабырыннаах хонуу» оонньуу		28.10
9.	Остуоруйа алыптаах дойдута		Остуоруйа көрүң быһыытынан уратытын өйдөтүү. Остуоруйаны болбойон истэр, истэн өйдөөбүтүн кэпсиир, остуоруйаны бэйэтэ айар уруһуйдуур дьобурун сайыннары. Остуоруйа сиэрдээх буолуугар иитэрин өйдөтүү
10.	Кыыл-сүөл туһунан остуоруйалар	18.11	
11.	Кыыл-сүөл туһунан остуоруйалар	25.11	
12.	Олох-дьаһах туһунан остуоруйалар	2.12	
13.	Дьиктилээх-алыптаах остуоруйалар	9.12	
14.	«Мин остуоруйам» комикс уруһуй көмөтүнэн оҕо бэйэтэ айбыт остуоруйатын сүрэхтээһин (презентация)	16.12	
15.	Чаабы-чуубу чабырбах	Чабырбах көрүң быһыытынан уратытын өйдөтүү, быһаары. Чабырбабы сөкө тыын ылан этэр дьобуру сайыннары. Чабырбах иитэр-үөрэтэр суолтатын быһаары, сиэрдээх буоларга иитии.	23.12
16.	П.Тобуруокап чабырбахтара «А»		13.01
17.	«Б»		20.01
18.	Ырыа кыбытыктаах чабырбахтар		27.01
19.	Ырыа кыбытыктаах чабырбахтар		3.02
20.	Сиэргэ-майгыга үөрэтэр чабырбахтар		10.02
21.	Норуот ырыалара		Норуот ырыаларын тиэмэлэрин билиһиннэри, ырыа дьиирэтэн, дэгэрэн ырыа көрүңнэрин билиһиннэри.
22.	«Кымыс ырыата»	24.02	
23.	«Сарсыарда саһарба»	3.03	
24.	«Кэ5э»	10.03	
25.	«һыттыа-һыттыа»	17.03	
26.	Олоңхо ис тутула, геройдара	Олоңхо – саха фольклорун муңутуур чыпчаала буоларын өйдөтүү. олоңхо геройдарын билиһиннэри. Ырыаттан, остуоруйаттан уратытын араара үөрэти. Олоңхону толоруу бастакы үөрүйэхтэрин иңэри	24.03
27.	Олоңхону истии		31.03
28.	Олоңхону толорууга холонуу	7.04	
29.	«Дьулуруйар Ньургун Боотур» олоңхону билсии	14.04	
30.	«Дьулуруйар Ньургун Боотур» олоңхону билсии	21.04	

31.	Саха музыкальнай инструментарын билсии (кырымпа, дыба, дүңүр, табык, хомус)	Саха музыкальнай культуратыгар интэриэни үөскэтии, музыкальнай инструментары	28.04
32.	Муостан, туйахтан оһоһуллубут музыкальнай инструментар	билиһиннэрии, оонньууга холонуу. Төрүт дорҕоону музыкальнай	5.05
33.	Хомус	инструментарынан үөскэтии.	12.05
34.	Хомус		19.05
35.	Хомус		26.05
36.			